

TREND PENYELIDIKAN PERKAHWINAN TIDAK BERDAFTAR DALAM KALANGAN MUSLIM: SUATU TINJAUAN LITERATUR SISTEMATIK

RESEARCH TRENDS IN UNREGISTERED MARRIAGE AMONG MUSLIMS: A SYSTEMATIC LITERATURE REVIEW

Nurul Fatini Binti Mahmud¹
Mohammad Amir Bin Wan Harun^{1*}
Faisal Bin Husen Ismail¹

¹ Pusat Pengajian Ilmu Kemanusiaan, Universiti Sains Malaysia, 11800 USM, Pulau Pinang, Malaysia
(E-mails: nurul.fatini.mahmud@student.usm.my; amirwan@usm.my; faisalhu@usm.my)

*Corresponding author: amirwan@usm.my

Article history

Received date : 15-8-2026
Revised date : 16-8-2026
Accepted date : 15-10-2026
Published date : 20-10-2026

To cite this document:

Mahmud, N. F., Wan Harun, M. A., & Husen Ismail, F. (2026). Trend penyelidikan perkahwinan tidak berdaftar dalam kalangan Muslim: Suatu tinjauan literatur sistematik. *Journal of Islamic, Social, Economics and Development (JISED)*, 11 (87), 371 - 394.

Abstrak: Perkahwinan tidak berdaftar dalam kalangan Muslim dibincangkan melalui pelbagai istilah dan sistem perundangan sehingga kategori seperti nikah siri, isbat nikah, perkahwinan tanpa kebenaran dan perkahwinan rentas sempadan tidak semestinya mempunyai pengertian yang setara. Tinjauan literatur sistematik ini bertujuan untuk menganalisis trend penyelidikan berdasarkan aliran penerbitan, terminologi dan taburan geografi, di samping merangkumi penilaian terhadap orientasi penyelidikan serta penggunaan teori dan metodologi. Carian Scopus, Web of Science dan OpenAlex bagi 2017 hingga 2026 diselesaikan pada 15 Ogos 2026 menggunakan istilah teras seperti “unregistered marriage”, “marriage without registration”, “nikah siri”, “nikah bawah tangan”, “marriage without permission”, “isbat nikah” dan “cross-border marriage”, bersama penanda Muslim, Islam dan Syariah/Syariah. Pelaporan pemilihan kajian mengikuti PRISMA 2020. Daripada 212 laporan pada peringkat teks penuh, 208 diperolehi dan dinilai, empat tidak dapat diperolehi, lapan dikecualikan dan 200 artikel membentuk korpus akhir. Analisis menggunakan statistik deskriptif, analisis kandungan berstruktur dan sintesis naratif, disertai penilaian kualiti enam aspek. Sebanyak 57.0% artikel diterbitkan antara 2024 hingga 2026 dan 92.0% berfokus pada Indonesia. Orientasi terbesar melibatkan isbat atau pengesahan kehakiman (35.5%), manakala faktor, mekanisme dan amalan sosial hanya 9.0%. Metodologi analisis undang-undang normatif atau doktrinal digunakan dalam 59.5% artikel dan hanya 38.5% korpus mengoperasikan teori secara eksplisit. Dapatan menunjukkan jurang utama pada penjelasan mekanisme yang menghubungkan faktor struktur, tindakan aktor dan keadaan perkahwinan tidak berdaftar. Agenda penyelidikan masa hadapan dicadangkan dengan meneliti faktor, mekanisme, implikasi dan penyelesaian yang sepadan secara berurutan. Tinjauan literatur sistematik tidak didaftarkan secara prospektif dan tidak menerima pembiayaan khusus.

Kata Kunci: perkahwinan tidak berdaftar; trend penyelidikan; nikah siri; isbat nikah; undang-undang keluarga Islam; tinjauan literatur sistematik

Abstract: *Unregistered marriage among Muslims is discussed through diverse terms and legal systems, so categories such as nikah siri, isbat nikah, marriage without permission and cross-border marriage are not necessarily equivalent. This systematic literature review aims to analyse research trends based on publication patterns, terminology and geographical distribution, while also synthesising the assessment of research orientations and the use of theories and methodologies. Searches of Scopus, Web of Science and OpenAlex covering 2017 to 2026 were completed on 15 August 2026 using core terms such as “unregistered marriage”, “marriage without registration”, “nikah siri”, “nikah bawah tangan”, “marriage without permission”, “isbat nikah” and “cross-border marriage”, together with Muslim, Islam and Shariah/Syariah context terms. Study selection was reported in accordance with PRISMA 2020. Of 212 reports sought at full text, 208 were retrieved and assessed, four could not be retrieved, eight were excluded, and 200 articles formed the final corpus. Analysis used descriptive statistics, structured content analysis and narrative synthesis, accompanied by quality appraisal across six criteria. A total of 57.0% of articles were published between 2024 and 2026, while 92.0% focused on Indonesia. The largest research orientation involved isbat or judicial validation (35.5%), whereas factors, mechanisms and social practices accounted for only 9.0%. Normative or doctrinal legal analysis was the primary methodology in 59.5% of articles, and only 38.5% of the corpus explicitly operationalised theory. The findings identify a major gap in explanations linking structural factors, actor actions and unregistered marriage. Future research is proposed through sequential examination of factors, mechanisms, implications and matched solutions. The review was not prospectively registered and received no specific funding.*

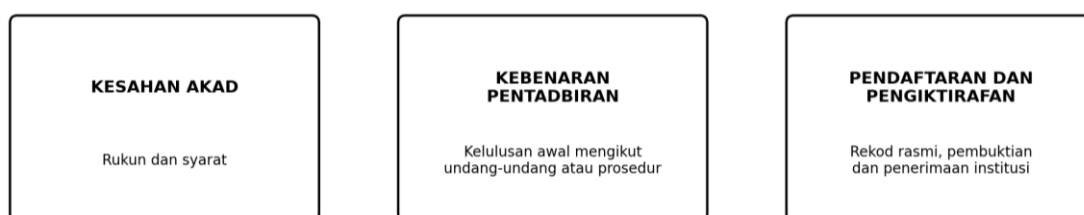
Keywords: *unregistered marriage; research trends; nikah siri; isbat nikah; Islamic family law; systematic literature review*

Pengenalan

Perkahwinan merupakan institusi penting dalam pembentukan keluarga Muslim kerana akad perkahwinan mewujudkan hubungan suami isteri serta membentuk hak dan tanggungjawab berkaitan nafkah, pewarisan, penjagaan anak dan hubungan kekeluargaan (Fawaiq Sayyaf, Anggraeni, & Aydin, 2025). Analisis bibliometrik Syukroni et al. (2026) memetakan landskap global penyelidikan perkahwinan dan keluarga Islam melalui aliran penerbitan, struktur intelektual dan kelompok tema utama. Dalam sistem pentadbiran moden, pendaftaran perkahwinan membentuk rekod rasmi yang dapat digunakan untuk membuktikan status hubungan serta menyokong perlindungan hak pasangan, harta dan pewarisan (Kasim, Kamba, & Karim, 2023; Saujan, Mohamed Nafees, & Subhan Nugraha, 2025). Bagi pelarian Muslim, dokumentasi yang membuktikan perkahwinan ibu bapa penting dalam urusan pendaftaran kelahiran dan kewarganegaraan anak (Rahmatullah, Mohamed Razali, Mamat, & Wan Ismail, 2023).

Perkahwinan tidak berdaftar secara umum merujuk kepada perkahwinan yang telah dilangsungkan melalui akad agama atau amalan komuniti tetapi tidak direkodkan oleh pihak berkuasa berkaitan (Kasim et al., 2023). Namun demikian, ketiadaan pendaftaran tidak semestinya bermaksud akad tidak sah menurut hukum syarak kerana kesahan akad dan pematuhan terhadap formaliti pentadbiran merupakan dua persoalan yang boleh dinilai

berdasarkan asas yang berbeza dalam setiap bidang kuasa (Kasim et al., 2023; Saujan et al., 2025). Kekeliruan berlaku apabila istilah perkahwinan tidak berdaftar, perkahwinan tanpa kebenaran, perkahwinan tidak diiktiraf dan perkahwinan tidak sah digunakan secara bertindih tanpa definisi operasi yang jelas. Literatur menunjukkan bahawa istilah nikah siri mempunyai penggunaan yang berbeza dan dalam konteks tertentu merujuk kepada perkahwinan yang tidak dicatatkan secara rasmi (Alfin & Busyro, 2017; Armansyah, 2017). Dalam tinjauan sistematik semasa, ketidakseragaman penggunaan istilah memerlukan definisi operasi yang jelas supaya fenomena berbeza tidak diklasifikasikan sebagai kategori yang sama. Hubungan konseptual antara kategori status perkahwinan diringkaskan dalam Rajah 1.

Ketiga-tiga dimensi saling berkaitan tetapi tidak semestinya saling menentukan.

Rajah 1: Dimensi konseptual status perkahwinan dalam konteks hukum dan pentadbiran

Sumber: Sintesis konseptual penulis (2026).

Rajah 1 membezakan tiga dimensi yang saling berkaitan tetapi tidak semestinya saling menentukan. Kesahan akad merujuk kepada pemenuhan rukun dan syarat, manakala kebenaran pentadbiran merujuk kepada kelulusan awal yang diwajibkan oleh undang-undang atau prosedur. Pendaftaran dan pengiktirafan merujuk kepada kewujudan rekod rasmi, pembuktian status serta penerimaan perkahwinan oleh institusi berkaitan. Pembezaan tiga dimensi membentuk asas konseptual bagi keseluruhan tinjauan kerana setiap artikel perlu diklasifikasikan berdasarkan keadaan yang dianalisis. Pembezaan enam kategori status perkahwinan diringkaskan dalam Jadual 1.

Jadual 1: Pembezaan konsep berkaitan status perkahwinan

Kategori	Takrif operasi	Persoalan utama
Perkahwinan tidak berdaftar	Akad telah dilangsungkan tetapi tidak direkodkan secara rasmi	Pembuktian status dan akses kepada hak
Perkahwinan tanpa kebenaran	Akad dilangsungkan tanpa kelulusan awal yang diwajibkan	Pelanggaran prosedur dan proses pemulihan
Perkahwinan tidak diiktiraf	Perkahwinan tidak menerima pengiktirafan undang-undang	Bidang kuasa dan akses kepada pemulihan undang-undang
Perkahwinan tidak sah	Akad tidak memenuhi rukun atau syarat kesahan	Kesahan akad dan kesan hukum
Pendaftaran lewat	Pendaftaran dilakukan selepas tempoh yang ditetapkan	Penyelarasan rekod dan pembuktian
Pengesahan atau isbat nikah	Proses untuk mengesahkan kewujudan atau kesahan perkahwinan	Asas untuk pendaftaran atau pengiktirafan

Sumber: Sintesis konseptual penulis (2026).

Jadual 1 menunjukkan bahawa perkahwinan tidak berdaftar tidak wajar digunakan sebagai istilah umum tanpa sempadan analisis yang jelas. Perkahwinan tanpa kebenaran menekankan ketiadaan kelulusan awal, sedangkan perkahwinan tidak berdaftar menekankan ketiadaan rekod rasmi selepas akad. Perkahwinan tidak diiktiraf berkaitan dengan penerimaan institusi, manakala perkahwinan tidak sah berkaitan dengan kecacatan pada asas kesahan akad. Pendaftaran lewat dan pengesahan merupakan mekanisme susulan yang boleh membawa sesuatu perkahwinan ke dalam sistem pentadbiran atau kehakiman.

Literatur menggunakan pelbagai istilah bagi menggambarkan keadaan perkahwinan yang berada di luar rekod atau proses pentadbiran rasmi. Antara istilah yang dikenal pasti ialah *unregistered marriage*, *nikah siri* atau *nikah sirri*, *religious-only marriage* dan *isbat nikah* (Alfin & Busyro, 2017; Andaryuni, 2018; Kasim et al., 2023; Parveen, 2018). Kepelbagaian terminologi berkait dengan bahasa, tradisi hukum, struktur pentadbiran dan amalan setempat dalam setiap bidang kuasa. Bagi mengekalkan ketepatan konteks, istilah asal perlu dikekalkan sebagai data, manakala analisis memerlukan istilah piawai supaya perbandingan sistematik dapat dilaksanakan.

Ketiadaan dokumen rasmi turut mempunyai implikasi terhadap pembuktian hubungan kekeluargaan dan pelaksanaan hak (Kamarusdiana & Aprianita, 2018; Parveen, 2018). Kajian terdahulu menghubungkan pendaftaran perkahwinan dengan tuntutan nafkah, harta, pewarisan, perceraian dan kedudukan pasangan (Kasim et al., 2023; Saujan et al., 2025). Bagi anak, dokumentasi yang membuktikan perkahwinan ibu bapa mempunyai kepentingan dalam pendaftaran kelahiran dan kewarganegaraan, yang berkaitan dengan pembentukan identiti undang-undang (Rahmatullah et al., 2023). Bagi pelarian, ketidakjelasan status undang-undang, kekurangan dokumen identiti dan perbezaan prosedur bidang kuasa boleh menimbulkan kesukaran dalam pengurusan serta pembuktian perkahwinan (Rahmatullah et al., 2023).

Penyelidikan perkahwinan dan keluarga Islam merangkumi pelbagai isu undang-undang, sosial dan keagamaan serta menggunakan pendekatan yang pelbagai (Fawaiq Sayyaf et al., 2025; Syukroni et al., 2026). Fawaiq Sayyaf et al. (2025) menunjukkan bahawa penyelidikan perkahwinan di Indonesia banyak menggunakan pendekatan kualitatif dan normatif, manakala kajian empirikal yang menilai pengalaman serta pelaksanaan dasar masih lebih terhad. Syukroni et al. (2026) pula memetakan struktur intelektual dan kelompok tema utama dalam penyelidikan global perkahwinan dan keluarga Islam. Rahmatullah et al. (2023) memperlihatkan kepentingan dokumentasi, pembuktian dan prosedur dalam pengurusan perkahwinan pelarian Muslim.

Sorotan terdahulu memberikan asas penting tetapi belum menyatukan penyelidikan tentang perkahwinan tidak berdaftar sebagai satu korpus khusus. Kekurangan sintesis khusus menyebabkan variasi terminologi, geografi, orientasi, teori dan metodologi sukar dibandingkan secara serentak. Jurang tinjauan semasa bukan semata-mata ketiadaan satu lagi tinjauan literatur sistematik, tetapi ketiadaan kerangka yang menghubungkan bentuk konsep dengan pendekatan pengkajian konsep. Keperluan terhadap sintesis khusus membentuk rasional utama bagi tinjauan sistematik semasa.

Berdasarkan keperluan sintesis khusus, tinjauan literatur sistematik ini menganalisis trend penyelidikan perkahwinan tidak berdaftar dalam kalangan Muslim melalui tiga dimensi utama. Objektif pertama ialah menganalisis trend berdasarkan aliran penerbitan, terminologi dan taburan geografi. Objektif kedua ialah menganalisis orientasi utama penyelidikan perkahwinan

tidak berdaftar dalam kalangan Muslim. Objektif ketiga ialah menganalisis teori dan metodologi yang digunakan dalam korpus. Jurang penyelidikan disintesis selepas ketiga-tiga kelompok dapatan dibandingkan dari segi kekerapan, kandungan, konteks dan kualiti bukti.

Metodologi

Kerangka Penyelidikan

Kajian menggunakan reka bentuk tinjauan literatur sistematik untuk mengenal pasti, menilai dan mensintesis kajian yang memenuhi kriteria kelayakan. Pelaporan pengenalanpastian dan pemilihan artikel disusun berdasarkan PRISMA 2020, yang menekankan ketelusan sumber maklumat, strategi carian, penyaringan, kelayakan dan pemilihan kajian (Page et al., 2021). Reka bentuk tinjauan sistematik sesuai kerana persoalan kajian memerlukan pemetaan pola penerbitan, pengelasan kandungan dan penilaian bentuk bukti. Meta-analisis tidak digunakan kerana korpus merangkumi kepelbagaian yang tinggi dari segi persoalan kajian, populasi, konsep, sumber data dan reka bentuk, sehingga dapatan tidak sesuai digabungkan secara statistik.

Kerangka *Population–Concept–Context (PCC)*, atau Populasi, Konsep dan Konteks, yang disarankan JBI bagi *scoping review*, diadaptasi untuk memperjelas sempadan kelayakan artikel dalam tinjauan sistematik semasa (Aromataris, Lockwood, Porritt, Pilla, & Jordan, 2024). Populasi merangkumi pasangan, keluarga dan komuniti Muslim serta institusi yang menguruskan perkahwinan Muslim. Konsep merangkumi perkahwinan yang tidak didaftarkan, tidak memperoleh kebenaran, menghadapi isu pengiktirafan atau memerlukan pendaftaran lewat serta pengesahan. Konteks merangkumi semua negara atau bidang kuasa yang mempunyai konteks Muslim yang dapat dikenal pasti.

Persoalan Kajian

Persoalan kajian 1 (PK1) ialah: Apakah trend penyelidikan perkahwinan tidak berdaftar dalam kalangan Muslim berdasarkan aliran penerbitan, terminologi dan taburan geografi? Persoalan kajian 2 (PK2) ialah: Apakah orientasi utama penyelidikan perkahwinan tidak berdaftar dalam kalangan Muslim? Persoalan kajian 3 (PK3) ialah: Apakah teori dan metodologi yang digunakan dalam penyelidikan perkahwinan tidak berdaftar dalam kalangan Muslim? Ketiga-tiga persoalan kajian mempunyai fungsi analisis yang berbeza tetapi saling melengkapi.

PK1 menjelaskan trend struktur luaran korpus melalui aliran penerbitan, terminologi dan geografi, PK2 menjelaskan fokus substantif penyelidikan, manakala PK3 menjelaskan asas konseptual dan bentuk bukti yang digunakan. Jurang penyelidikan tidak ditetapkan sebagai persoalan kajian keempat kerana jurang dirumuskan melalui sintesis silang dapatan PK1, PK2 dan PK3. Rumusan jurang berasaskan pola keseluruhan korpus dan bukan sekadar cadangan pengarang bagi kajian individu.

Strategi Carian dan Sumber Maklumat

Carian literatur dilaksanakan melalui *Scopus*, *Web of Science (WoS)* dan *OpenAlex* untuk memperluas liputan penerbitan antarabangsa dan serantau. Carian terakhir diselesaikan pada 15 Ogos 2026 dan tempoh penerbitan diseragamkan kepada 2017 hingga 2026. Rentetan utama merangkumi “unregistered marriage”, “unregistered marriages”, “unregistered Muslim marriage”, “marriage without registration”, “non-registered marriage”, “unregistered nikah”, “nikah siri”, “nikah sirri”, “siri marriage”, “nikah bawah tangan”, “marriage without permission”, “unauthorised marriage”, “unauthorized marriage”, “late marriage registration”,

“delayed marriage registration”, “isbat nikah” dan “ithbat nikah”, yang digabungkan dengan Muslim*, Islam*, Sharia*, Shariah, Syariah, “Islamic family law” dan “Muslim family law”.

Carian sensitiviti menambah “cross-border marriage”, “foreign marriage” dan “overseas marriage” bersama istilah *registration*, *unregistered*, *recognition*, *validation* dan *permission*. Scopus menggunakan medan *TITLE-ABS-KEY*, WoS menggunakan *Topic (TS)*, manakala OpenAlex menggunakan carian tajuk/abstrak dan *OpenAlex Query Language* bagi set sensitiviti tertentu. Carian sensitiviti meningkatkan liputan variasi terminologi sebelum ketepatan hasil dikawal melalui penyaringan tajuk, abstrak dan teks penuh. Strategi carian, set istilah, penapis dan tarikh pelaksanaan bagi setiap pangkalan data disediakan dalam bahan tambahan untuk memastikan kebolehhesanan proses carian.

Selepas semua fail carian digabungkan, rekod pendua disingkirkan berdasarkan DOI, padanan tajuk, tahun dan pengarang. Audit akhir menghasilkan 303 rekod unik untuk penyaringan; butiran penyingkiran rekod pendua dan set carian dikekalkan dalam bahan tambahan.

Kriteria Inklusi dan Eksklusi

Kriteria inklusi dan eksklusi yang digunakan dalam penilaian kelayakan diringkaskan dalam Jadual 2.

Jadual 2: Kriteria kelayakan kajian

Dimensi	Kriteria inklusi	Kriteria eksklusi
Fokus	Perkahwinan tidak berdaftar atau kategori yang mempunyai hubungan substantif dengan pendaftaran, kebenaran, pengiktirafan, pengesahan atau pendaftaran lewat.	Isu pendaftaran atau keadaan perkahwinan tidak berdaftar hanya disebut secara sampingan, atau fenomena utama bukan perkahwinan tidak berdaftar.
Populasi/konteks	Muslim, undang-undang keluarga Islam, Syariah atau institusi yang menguruskan perkahwinan Muslim.	Bukan Muslim tanpa analisis yang relevan kepada konteks kajian.
Tempoh	2017–2026.	Sebelum 2017 atau di luar tempoh carian.
Bahasa	Bahasa Melayu, Inggeris, Indonesia dan Arab.	Bahasa yang tidak dapat dinilai secara memadai.
Jenis dokumen	Artikel jurnal, artikel penyelidikan atau artikel asal sebagai korpus teras.	Tesis, buku, bab buku, prosiding, nota, pracetak (<i>preprint</i>), artikel ulasan bukan kajian asal dan jenis penerbitan lain yang tidak memenuhi protokol korpus teras.
Kandungan	Menyumbang secara substantif kepada sekurang-kurangnya satu PK.	Maklumat terlalu terhad atau hubungan dengan pendaftaran dan pengiktirafan hanya bersifat sampingan.

Sumber: Protokol tinjauan penulis (2026).

Kriteria kelayakan digunakan secara konsisten pada peringkat penyaringan tajuk dan abstrak serta penilaian teks penuh. Reka bentuk normatif atau doktrinal tidak dikecualikan kerana PK3 secara khusus menilai bentuk metodologi dalam korpus penyelidikan. Perkahwinan rentas

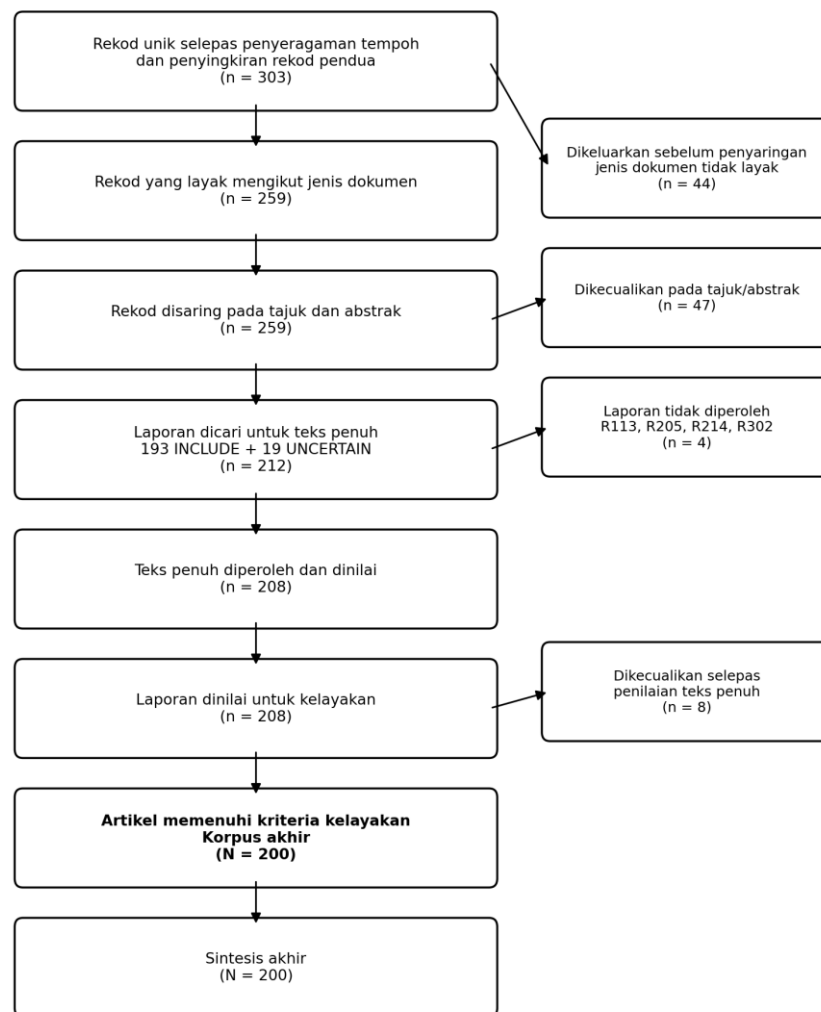
sempadan, perkahwinan tanpa kebenaran, isbat atau ithbat nikah dan pendaftaran lewat hanya dimasukkan apabila hubungan substantif dengan keadaan perkahwinan tidak berdaftar, pendaftaran atau pengiktirafan dapat disahkan daripada kandungan artikel. Keputusan kelayakan berasaskan fenomena yang dianalisis dalam artikel dan bukan semata-mata istilah yang muncul dalam tajuk atau kata kunci.

Pengurusan Rekod, Penyaringan dan PRISMA

Metadata daripada Scopus, Web of Science dan OpenAlex digabungkan dalam satu matriks audit sebelum penyaringan. Selepas penyeragaman tempoh 2017 hingga 2026 dan penyingkiran rekod pendua dalam dan merentas pangkalan data, sebanyak 303 rekod unik dikekalkan untuk penyaringan. Daripada 303 rekod unik, sebanyak 44 rekod yang tidak memenuhi kriteria jenis dokumen dikeluarkan, menghasilkan 259 artikel penyelidikan untuk penyaringan substantif.

Penyaringan tajuk dan abstrak dilaksanakan oleh penyelidik utama menggunakan satu matriks keputusan berstruktur. Setiap rekod diberikan keputusan sama ada dimasukkan, tidak pasti atau dikecualikan, dengan kod operasi *INCLUDE*, *UNCERTAIN* dan *EXCLUDE* dikekalkan dalam matriks audit. Rekod *UNCERTAIN* diteruskan secara konservatif kepada penilaian teks penuh bagi mengurangkan risiko pengecualian artikel yang berpotensi relevan. Penyaringan menghasilkan 193 rekod *INCLUDE* dan 19 rekod *UNCERTAIN*, menjadikan 212 laporan dicari pada peringkat kelayakan, manakala 47 rekod lagi dikecualikan pada peringkat tajuk dan abstrak kerana tidak memenuhi fokus substantif kajian. Daripada 212 laporan yang dicari, 208 teks penuh berjaya diperoleh dan dinilai, manakala empat rekod, iaitu R113, R205, R214 dan R302, tidak dapat diperoleh walaupun usaha pemerolehan telah dibuat. Penyaringan dilaksanakan oleh seorang penyelidik utama, dan tiada proses penyaringan bebas oleh dua penilai direkodkan dalam arkib projek. Keputusan penyaringan, kod keputusan dan alasan pengecualian dikekalkan dalam matriks audit bagi memastikan setiap keputusan dapat dijejaki semula sepanjang proses semakan.

Penilaian terhadap 208 teks penuh menghasilkan lapan pengecualian substantif dan 200 artikel yang memenuhi kriteria kelayakan. Empat laporan yang tidak dapat diperoleh, iaitu R113, R205, R214 dan R302, direkodkan sebagai laporan tidak diperoleh (*reports not retrieved*) dan tidak dikira sebagai pengecualian substantif kerana teks penuh tidak tersedia untuk penilaian kelayakan. Selepas proses pemerolehan ditutup, 200 artikel ditetapkan sebagai korpus akhir (N = 200) bagi pengekstrakan, penilaian kualiti dan sintesis. Semua alasan pengecualian teks penuh serta status laporan tidak diperoleh dikekalkan dalam log audit dan bahan tambahan. Aliran pemilihan kajian diringkaskan dalam Rajah 2.

Rajah 2: Aliran PRISMA akhir bagi proses penyaringan dan kelayakan kajian

Sumber: Diadaptasi daripada Page et al. (2021) berdasarkan rekod penyaringan tinjauan.

Pengekstrakan, Klasifikasi dan Analisis

Pengekstrakan data dilaksanakan oleh penyelidik utama terhadap semua 200 artikel dalam korpus akhir secara berperingkat menggunakan matriks berstruktur. Medan yang direkodkan merangkumi maklumat bibliografi, tahun, sumber, istilah utama dan sekunder, negara atau lokasi kajian, aras geografi, orientasi utama dan sekunder, populasi atau peserta, unit analisis, reka bentuk kajian, metodologi, sumber data, teknik pengumpulan dan analisis, teori atau kerangka, tradisi teori, tahap pengoperasian teori, dapatan utama, implikasi, keterbatasan, jurang yang dinyatakan pengarang dan cadangan penyelidikan masa hadapan. Istilah asal artikel dikekalkan sebagai data mentah, manakala kategori piawai dibina untuk membolehkan analisis kekerapan dan perbandingan merentas konteks.

Analisis PK1 menggunakan kekerapan, peratusan, taburan masa, kelompok terminologi dan negara atau konteks kajian. PK2 menggunakan analisis kandungan untuk mengklasifikasikan orientasi utama, populasi dan unit analisis. PK3 menggabungkan statistik deskriptif dengan sintesis naratif terhadap reka bentuk, metodologi, keluarga teori, tradisi teori dan tahap

pengoperasian teori. Kategori piawai dikekalkan bersama kod asal supaya setiap keputusan klasifikasi dapat dijejak kepada artikel asal.

Jurang penyelidikan disintesis melalui dua lapisan. Lapisan pertama merekodkan jurang yang dinyatakan secara eksplisit oleh pengarang, manakala lapisan kedua merumuskan jurang berdasarkan pola korpus melalui perbandingan tumpuan kajian, kekurangan kajian dari segi konteks atau populasi, struktur metodologi, kematangan teori dan bentuk penyelesaian yang dikaji. Pendekatan dua lapisan mengelakkan rumusan jurang bergantung semata-mata pada cadangan penyelidikan masa hadapan daripada kajian individu dan membolehkan jurang dirumuskan berdasarkan keseluruhan struktur bukti dalam korpus.

Penilaian Kualiti

Penilaian kualiti dilaksanakan oleh penyelidik utama terhadap semua 200 artikel menggunakan enam aspek penilaian, iaitu kejelasan tujuan dan skop, kesesuaian fenomena atau konteks, ketelusan kaedah atau sumber, kecukupan data atau kewibawaan sumber, kebolehhesanan analisis atau hujah serta sokongan bukti terhadap kesimpulan. Rubrik penilaian dibangunkan khusus untuk tinjauan sistematik semasa sebagai alat penilaian deskriptif merentas reka bentuk normatif dan empirikal, bukan sebagai instrumen penilaian risiko bias yang telah disahkan kesahannya. Setiap aspek diberi skor 0 hingga 2. Skor 10 hingga 12 dikategorikan sebagai TINGGI, skor 7 hingga 9 sebagai SEDERHANA dan skor 0 hingga 6 sebagai RENDAH. Skor, kategori dan nota semakan dikekalkan pada peringkat rekod sebagai jejak audit. Penilaian kualiti dilaksanakan oleh penyelidik utama dan tiada penilaian bebas oleh penilai kedua direkodkan dalam arkib projek.

Pemilihan enam aspek penilaian membolehkan ketelusan dan kebolehhesanan dibandingkan secara konsisten tanpa memaksa satu piawai reka bentuk ke atas korpus yang pelbagai. Kajian normatif atau doktrinal dinilai melalui kejelasan persoalan hukum, kewibawaan dan pemilihan sumber, kaedah tafsiran serta hubungan sumber dengan kesimpulan. Kajian empirikal dinilai melalui ketelusan pensampelan, sumber data, pengumpulan, analisis dan kebolehhesanan dapatan. Skor digunakan secara deskriptif dan tidak dijadikan asas bagi pengecualian artikel. Artikel dalam kategori SEDERHANA dikekalkan dalam korpus, tetapi sumbangannya kepada sintesis ditafsir secara lebih berhati-hati.

Ketelusan Proses dan Protokol

Kriteria inklusi, kategori keputusan dan struktur pengestrakan telah didokumenkan dalam draf kerja, buku kod dan matriks audit sebelum korpus akhir dimuktamadkan. Perubahan sepanjang proses melibatkan peluasan serta penyelarasan carian tiga pangkalan data, penyeragaman tempoh 2017 hingga 2026, pembetulan proses penyingkiran rekod pendua dan pemurnian kategori pengekodan. Tiga persoalan kajian utama dan fokus fenomena kekal tanpa perubahan selepas korpus akhir dimuktamadkan. Tinjauan literatur sistematik tidak didaftarkan secara prospektif dalam daftar awam, tetapi protokol kerja dalaman dan semua perubahan utama dikekalkan dalam jejak audit kajian.

Kecerdasan buatan generatif (*ChatGPT*) digunakan sebagai alat bantuan pada beberapa peringkat kerja, termasuk penyaringan awal, pengestrakan berstruktur, semakan konsistensi pengekodan dan penilaian kualiti, penyusunan jadual serta penyuntingan bahasa manuskrip. *ChatGPT* tidak membuat keputusan akhir secara autonomi. Semua keputusan inklusi dan eksklusi, pengekodan akhir, skor kualiti, semakan rujukan dalam teks dan DOI, analisis serta

tafsiran ditentukan dan disahkan oleh penulis terhadap sumber asal. Tanggungjawab ilmiah kekal sepenuhnya pada penulis.

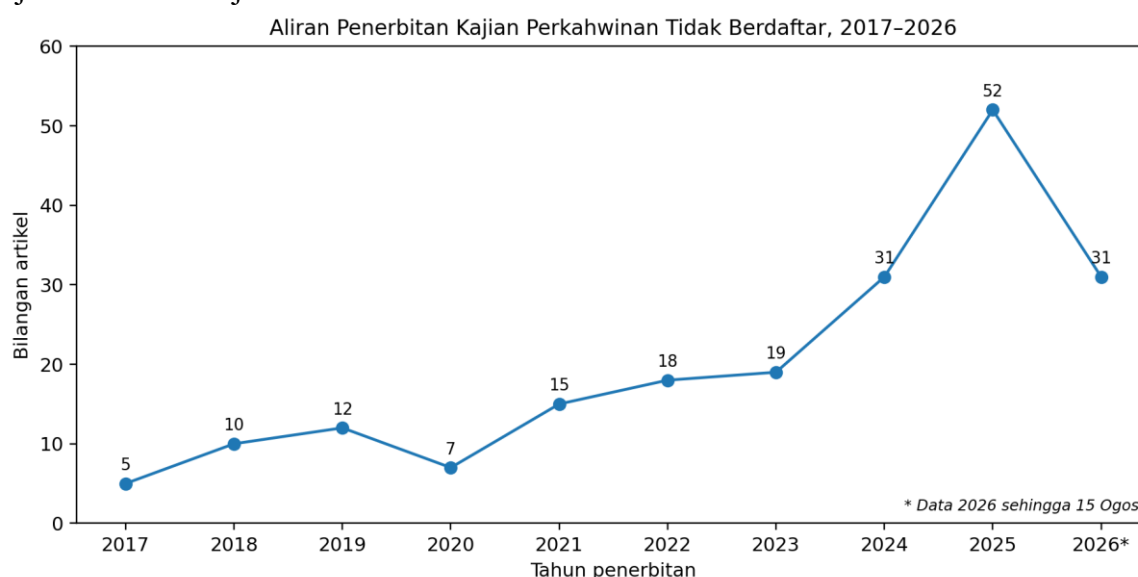
Hasil dan Perbincangan

Selepas penyaringan tajuk dan abstrak serta penilaian teks penuh, korpus akhir terdiri daripada 200 artikel yang memenuhi kriteria inklusi dan telah melalui pengekstrakan data, pengelasan serta penilaian kualiti. Empat rekod, iaitu R113, R205, R214 dan R302, direkodkan sebagai laporan tidak diperoleh (reports not retrieved) dan tidak dimasukkan dalam penilaian kelayakan teks penuh. Semua analisis dalam bahagian hasil dan perbincangan berasaskan korpus akhir sebanyak 200 artikel.

Analisis hasil dan perbincangan disusun berdasarkan tiga persoalan kajian. PK1 menilai trend penyelidikan berdasarkan aliran penerbitan, terminologi dan taburan geografi, PK2 menganalisis orientasi utama penyelidikan, manakala PK3 menilai reka bentuk, metodologi, teori dan tahap pengoperasian teori. Bagi setiap subbahagian, dapatan deskriptif dibentangkan terlebih dahulu sebelum ditafsirkan berdasarkan pola, batas pengetahuan dan hubungan dengan persoalan kajian. Jurang penyelidikan tidak dianggap sebagai kategori yang berdiri sendiri pada peringkat pengekstrakan, tetapi disintesis daripada perbandingan silang antara pola dominan, konteks atau kategori yang kurang diwakili dan kekuatan bukti. Kaedah sintesis jurang memastikan rumusan jurang berasaskan pola keseluruhan korpus dan bukan semata-mata cadangan pengarang individu. Jadual terperinci bagi taburan sekunder dikekalkan dalam bahan tambahan bagi memenuhi had halaman JISED tanpa menjejaskan jejak audit.

Aliran Penerbitan

Analisis terhadap 200 artikel menunjukkan peningkatan penerbitan sepanjang 2017 hingga 2026, daripada 5 artikel (2.5%) pada 2017 kepada 15 artikel (7.5%) pada 2021 dan mencapai 52 artikel (26.0%) pada 2025. Tahun 2024 dan 2026 masing-masing mencatat 31 artikel (15.5%), manakala tahun-tahun lain berada antara 7 hingga 19 artikel. Perubahan tahunan ditunjukkan dalam Rajah 3.

Rajah 3: Aliran penerbitan kajian perkahwinan tidak berdaftar, 2017–2026

Sumber: Analisis penulis terhadap korpus akhir (2026).

Nota. Data 2026 meliputi penerbitan yang dikenal pasti sehingga tarikh akhir carian dan tidak mewakili satu tahun kalendar lengkap.

Secara keseluruhan, 114 daripada 200 artikel (57.0%) diterbitkan antara 2024 hingga 2026. Peningkatan jumlah penerbitan menunjukkan pertambahan perhatian akademik terhadap perkahwinan tidak berdaftar, nikah siri, isbat nikah dan isu berkaitan pendaftaran dalam tiga tahun terakhir tempoh carian. Peningkatan penerbitan tidak boleh ditafsirkan sebagai bukti peningkatan perkahwinan tidak berdaftar dalam masyarakat kerana bilangan artikel menggambarkan perkembangan penghasilan pengetahuan dan perhatian akademik, bukan ukuran langsung terhadap kejadian fenomena.

Data 2026 perlu ditafsir secara berhati-hati kerana carian ditutup sebelum akhir tahun. Jumlah 31 artikel pada 2026 tidak wajar dibandingkan secara langsung dengan 52 artikel pada 2025 kerana data 2026 belum merangkumi satu tahun kalendar yang lengkap. Peningkatan daripada 15 artikel pada 2021 kepada 52 artikel pada 2025 tetap menunjukkan perhatian akademik yang semakin besar terhadap isu pendaftaran perkahwinan dan mekanisme pengesahan.

Terminologi Penyelidikan

Analisis teks penuh menunjukkan kepelbagaian terminologi yang lebih luas berbanding kata kunci pangkalan data. Sebelum penyeragaman, 94 bentuk terminologi utama dikenal pasti dalam 200 artikel. Kesemua bentuk terminologi kemudiannya dikodkan kepada 11 kelompok terminologi piawai untuk membolehkan perbandingan merentas kajian tanpa menghapuskan istilah asal yang digunakan oleh pengarang.

Kategori paling dominan ialah nikah siri atau sirri serta istilah tempatan yang setara, melibatkan 77 artikel (38.5%). Kategori kedua terbesar ialah isbat atau ithbat nikah, melibatkan 58 artikel (29.0%), manakala istilah generik *unregistered marriage* digunakan sebagai kategori utama dalam 25 artikel (12.5%). Ketiga-tiga kategori secara keseluruhan merangkumi 160 daripada 200 artikel (80.0%).

Dominasi istilah nikah siri dan isbat nikah menunjukkan bahawa komposisi literatur dalam korpus banyak mencerminkan konteks perundangan dan sosial Indonesia. Namun demikian, nikah siri dan isbat nikah tidak boleh dianggap sinonim secara langsung dengan perkahwinan tidak berdaftar. Nikah siri lazimnya merujuk kepada perkahwinan yang dilangsungkan secara agama tetapi tidak direkodkan secara rasmi (Alfin & Busyro, 2017; Armansyah, 2017), manakala isbat nikah merujuk kepada mekanisme kehakiman untuk mengesahkan atau membuktikan perkahwinan yang telah berlaku (Andaryuni, 2018; Hasyim, 2019; Mustika & Marlina, 2019). Isbat nikah berfungsi sebagai mekanisme susulan dan bukan bentuk perkahwinan.

Pola terminologi mengukuhkan kepentingan pembezaan konseptual antara perkahwinan tidak berdaftar, perkahwinan tanpa kebenaran, perkahwinan tidak diiktiraf, perkahwinan tidak sah, pendaftaran lewat dan pengesahan atau isbat nikah. Pembezaan konseptual bukan sekadar persoalan terminologi kerana sempadan konsep mempengaruhi penentuan kerelevanan artikel, proses pengelasan dan perbandingan dapatan.

Taburan Geografi

Taburan geografi menunjukkan tumpuan yang sangat tinggi kepada satu konteks negara. Daripada 200 artikel, 184 artikel (92.0%) mengkaji Indonesia sebagai lokasi atau konteks utama. Malaysia merupakan negara kedua paling banyak diwakili tetapi hanya dengan 5 artikel (2.5%), diikuti United Kingdom dengan 2 artikel (1.0%). Malta, Ireland dan India masing-masing diwakili oleh satu artikel, manakala beberapa artikel lain menggunakan reka bentuk

perbandingan atau rentas sempadan. Kajian di luar Indonesia turut merangkumi amalan perkahwinan Muslim di England dan legitimasi perkahwinan Muslim di Malta (Akhtar, 2018; Sadegh & Zammit, 2018).

Dominasi konteks Indonesia sebanyak 92.0% mempunyai dua implikasi utama. Pertama, struktur pengetahuan tentang perkahwinan tidak berdaftar dalam korpus akhir banyak dibentuk oleh sistem peradilan agama Indonesia, amalan nikah siri dan mekanisme isbat nikah. Kedua, dapatan daripada korpus tidak boleh terus digeneralisasikan secara langsung kepada semua masyarakat Muslim kerana struktur undang-undang keluarga, pentadbiran pendaftaran dan pengiktirafan perkahwinan berbeza mengikut bidang kuasa.

Analisis mengikut aras geografi memberikan gambaran tambahan. Sebanyak 95 artikel (47.5%) dijalankan pada peringkat tempatan atau daerah, 76 artikel (38.0%) pada peringkat nasional dan 23 artikel (11.5%) pada peringkat negeri atau provinsi. Hanya 3 artikel (1.5%) melibatkan konteks berbilang negara dan 2 artikel (1.0%) menumpukan fenomena rentas sempadan atau transnasional. Satu artikel tidak mempunyai lokasi khusus kerana analisisnya bersifat doktrinal transnasional.

Pola geografi menunjukkan kedalaman konteks tempatan yang agak kuat, tetapi keluasan perbandingan merentas bidang kuasa masih rendah. Kajian tempatan memberikan gambaran terperinci tentang amalan mahkamah, KUA, adat dan komuniti, tetapi kepelbagaian dapatan belum banyak diuji melalui reka bentuk perbandingan merentas bidang kuasa. Kekurangan perbandingan merentas bidang kuasa membentuk jurang geografi, khususnya bagi Malaysia, Borneo dan sistem keluarga Islam di luar Indonesia.

Pemisahan antara negara kajian dan afiliasi pengarang penting dalam analisis geografi. Negara kajian dikodkan berdasarkan kandungan artikel dan bukan alamat institusi pengarang kerana lokasi kajian dan afiliasi pengarang tidak semestinya sama. Pengelasan berdasarkan kandungan artikel memastikan PK1 memetakan geografi fenomena yang dikaji dan bukan geografi penghasilan ilmu.

Orientasi Utama Penyelidikan

Analisis kandungan menghasilkan lapan orientasi utama penyelidikan. Setiap artikel diberikan satu orientasi utama berdasarkan objektif, persoalan, sumber data, analisis dan dapatan dominan. Taburan lapan orientasi utama ditunjukkan dalam Jadual 3.

Jadual 3: Orientasi utama penyelidikan dalam korpus akhir (n = 200)

Orientasi utama	Bilangan	Peratus
Isbat atau pengesahan kehakiman	71	35.5%
Hak, implikasi dan perlindungan	44	22.0%
Status hukum dan akibat doktrinal	25	12.5%
Institusi, tadbir urus dan dasar	20	10.0%
Faktor, mekanisme dan amalan sosial	18	9.0%
Pendaftaran dan pengiktirafan undang-undang	11	5.5%
Rentas sempadan dan migrasi	6	3.0%
Fiqh dan Maqasid Syariah sebagai fokus utama	5	2.5%
Jumlah	200	100.0%

Sumber: Analisis penulis terhadap korpus akhir (2026).

Orientasi paling dominan ialah isbat dan pengesahan kehakiman, melibatkan 71 artikel (35.5%). Kajian berorientasikan isbat dan pengesahan kehakiman meneliti asas pengesahan, pertimbangan hakim, penerimaan atau penolakan permohonan, kesan keputusan mahkamah dan hubungan antara isbat dengan pendaftaran rasmi. Dominasi orientasi isbat dan pengesahan kehakiman berkait dengan tumpuan kajian di Indonesia, apabila isbat nikah berfungsi sebagai mekanisme penting untuk memberi pengiktirafan kepada perkahwinan yang tidak mempunyai rekod rasmi (Andaryuni, 2018; Hasyim, 2019; Mustika & Marlina, 2019).

Orientasi kedua terbesar ialah hak, implikasi dan perlindungan, sebanyak 44 artikel (22.0%). Kajian berorientasikan hak, implikasi dan perlindungan memberikan perhatian kepada hak isteri, status anak, nafkah, harta, pewarisan, identiti undang-undang, pendaftaran kelahiran dan akses kepada perlindungan institusi. Sebaliknya, hanya 18 artikel (9.0%) mempunyai orientasi utama terhadap faktor, mekanisme dan amalan sosial. Perbezaan taburan orientasi menunjukkan bahawa korpus memberikan perhatian yang lebih besar kepada keadaan selepas perkahwinan tidak didaftarkan berbanding proses yang menghubungkan faktor awal dengan mekanisme yang menyebabkan perkahwinan tidak didaftarkan.

Kajian rentas sempadan dan migrasi pula hanya merangkumi 6 artikel (3.0%). Jumlah enam artikel menunjukkan jumlah yang rendah bagi persoalan dokumentasi, mobiliti dan bidang kuasa dalam konteks pergerakan rentas negara. Justeru, kekurangan kajian rentas sempadan bukan sahaja merupakan jurang geografi tetapi juga jurang substantif dalam orientasi kajian.

Populasi dan Unit Analisis

Analisis populasi menunjukkan bahawa banyak kajian tidak menggunakan peserta manusia sebagai sumber utama. Sebanyak 66 artikel (33.0%) tidak mempunyai sampel peserta kerana menggunakan reka bentuk doktrinal atau analisis dokumen. Sebanyak 59 artikel (29.5%) menggunakan kombinasi pelbagai pihak berkepentingan seperti pasangan, pegawai KUA, hakim, pemimpin agama, pegawai pendaftaran dan komuniti.

Kategori yang membincangkan kanak-kanak atau status anak berjumlah 22 artikel (11.0%), tetapi jumlah 22 artikel tidak bermaksud kanak-kanak semestinya ditemu bual secara langsung. Dalam banyak kajian normatif, kanak-kanak merupakan pihak yang hak atau status undang-undangnya dianalisis melalui undang-undang dan keputusan mahkamah. Pembezaan antara populasi yang menjadi subjek analisis dengan peserta yang memberikan data perlu dikekalkan dalam tafsiran dapatan.

Bilangan artikel yang secara khusus menempatkan wanita atau isteri sebagai kumpulan peserta utama hanya 6 artikel (3.0%), manakala migran, pelarian atau aktor rentas sempadan hanya 4 artikel (2.0%). Penglibatan wanita, isteri, migran, pelarian dan aktor rentas sempadan sebagai sumber data langsung masih rendah walaupun beberapa kumpulan berkenaan sering dibincangkan dalam konteks akibat perkahwinan tidak berdaftar.

Dari segi unit analisis, keputusan mahkamah dan amalan kehakiman merupakan kategori paling besar dengan 51 artikel (25.5%), diikuti statut, doktrin dan teks dasar sebanyak 41 artikel (20.5%). Sebanyak 30 artikel (15.0%) menganalisis amalan sosial, pengalaman dan autoriti, manakala 22 artikel (11.0%) memberi fokus kepada sistem pendaftaran atau pentadbiran.

Dominasi keputusan mahkamah dan dokumen perundangan menunjukkan bahawa struktur pengetahuan dalam korpus lebih tertumpu pada tindakan undang-undang dan institusi selepas

masalah muncul. Sebaliknya, unit analisis yang dapat menjelaskan proses keputusan pasangan, rundingan keluarga, pengaruh tempatan dan pembentukan mekanisme perkahwinan tidak berdaftar masih kurang diberi perhatian. Pola unit analisis menguatkan dapatan orientasi bahawa pengesahan undang-undang dan implikasi lebih banyak dikaji berbanding proses pembentukan perkahwinan tidak berdaftar.

Reka Bentuk Kajian dan Metodologi

Analisis reka bentuk menunjukkan tumpuan utama pada penyelidikan normatif dan empirikal kualitatif. Daripada 200 artikel, 100 artikel (50.0%) diklasifikasikan sebagai kajian normatif atau doktrinal, manakala 95 artikel (47.5%) menggunakan reka bentuk kualitatif empirikal atau sosioperundangan. Hanya 2 artikel (1.0%) menggunakan kaedah campuran, 2 artikel (1.0%) menggunakan reka bentuk analisis dasar atau program dan 1 artikel (0.5%) menggunakan pendekatan penglibatan atau intervensi komuniti. Taburan reka bentuk menunjukkan bahawa hampir keseluruhan korpus tertumpu pada pendekatan normatif, doktrinal dan kualitatif empirikal, manakala variasi reka bentuk lain masih terhad.

Pengekodenan metodologi memberikan gambaran yang lebih terperinci berbanding pengelasan reka bentuk umum. Sebanyak 119 artikel (59.5%) menggunakan analisis undang-undang normatif atau doktrinal sebagai metodologi utama, manakala 62 artikel (31.0%) menggunakan metodologi kualitatif empirikal atau sosioperundangan. Kajian etnografi atau antropologi hanya melibatkan 7 artikel (3.5%), analisis dasar atau program 3 artikel (1.5%), kaedah campuran 2 artikel (1.0%), dan *Participatory Action Research (PAR)* hanya 1 artikel (0.5%). Baki 6 artikel (3.0%) tidak memberikan penerangan metodologi yang memadai untuk pengelasan yang lebih khusus. Ringkasan metodologi utama ditunjukkan dalam Jadual 4.

Jadual 4: Metodologi utama dalam korpus akhir (n = 200)

Metodologi	Bilangan	Peratus
Analisis undang-undang normatif atau doktrinal	119	59.5%
Kualitatif empirikal atau sosioperundangan	62	31.0%
Etnografi atau antropologi	7	3.5%
Metodologi lain atau tidak jelas	6	3.0%
Analisis dasar atau program	3	1.5%
Kaedah campuran	2	1.0%
PAR atau intervensi komuniti	1	0.5%
Jumlah	200	100.0%

Sumber: Analisis penulis terhadap korpus akhir (2026).

Perbezaan antara reka bentuk dan metodologi perlu diberi perhatian. Sesebuah artikel boleh diklasifikasikan sebagai kajian kualitatif empirikal dari segi reka bentuk keseluruhan tetapi menggunakan pendekatan sosioperundangan, etnografi atau kajian kes sebagai metodologi tertentu. Artikel normatif pula boleh menggunakan pendekatan statut, kes, konseptual, fiqh atau perbandingan walaupun berada dalam kategori reka bentuk yang sama. Reka bentuk umum dan metodologi khusus menerangkan aras pengelasan yang berbeza.

Dominasi metodologi normatif dan doktrinal menjelaskan tumpuan besar terhadap keputusan mahkamah, statut dan doktrin sebagai unit analisis. Pendekatan normatif dan doktrinal penting untuk menentukan status hukum, asas pengesahan dan hubungan antara Syariah dengan

undang-undang positif, tetapi penggunaan secara tunggal mempunyai keterbatasan untuk menerangkan proses keputusan pasangan dan mekanisme sosial yang menyebabkan perkahwinan tidak didaftarkan. Kajian kualitatif empirikal menyediakan ruang untuk memahami pengalaman, strategi aktor, halangan institusi dan proses sosial, tetapi kajian campuran, longitudinal dan kuantitatif masih terhad. Pola metodologi menunjukkan penekanan yang lebih besar pada deskripsi dan tafsiran berbanding pengukuran hubungan atau penilaian keberkesanan intervensi.

Teori, Kerangka Konseptual dan Tahap Pengoperasian

Sebanyak 151 daripada 200 artikel (75.5%) menggunakan sekurang-kurangnya satu teori, kerangka atau konsep analitik yang dinamakan, manakala 49 artikel (24.5%) tidak menyatakan teori atau kerangka secara jelas. Walau bagaimanapun, kewujudan nama teori tidak semestinya menunjukkan penggunaan teori secara substantif dalam proses analisis. Analisis tahap pengoperasian membezakan penggunaan teori kepada empat kategori, iaitu dioperasikan secara eksplisit, dioperasikan secara separa, sekadar disebut dan tidak digunakan.

Kategori teori terbesar ialah kerangka fiqh, Maqasid Syariah dan prinsip perundangan Islam, melibatkan 46 artikel (23.0%). Kajian dalam kategori teori fiqh, Maqasid Syariah dan prinsip perundangan Islam menggunakan konsep seperti *Maqasid Syariah*, *masalah*, *sadd al-dhara'i*, *istihsan* dan *rukhsah* serta prinsip fiqh sebagai alat penilaian terhadap pendaftaran, isbat, perlindungan keluarga dan akibat perkahwinan tidak berdaftar. Sebanyak 39 artikel (19.5%) pula menggunakan kerangka yang berorientasikan hak, kepastian undang-undang dan perlindungan, manakala 26 artikel (13.0%) menggabungkan lebih daripada satu tradisi teori. Penggunaan teori sosial yang secara langsung dapat menjelaskan tindakan, struktur dan interaksi aktor hanya melibatkan 10 artikel (5.0%), manakala pluralisme undang-undang dan *living law* digunakan dalam 9 artikel (4.5%).

Analisis tahap pengoperasian menunjukkan perbezaan antara penyebutan teori dengan penggunaan teori dalam analisis. Hanya 77 artikel (38.5%) mengoperasikan teori secara eksplisit, iaitu teori digunakan untuk membentuk kategori, mentafsir data, membina tema, menjelaskan hubungan atau menilai keputusan. Sebanyak 73 artikel (36.5%) menggunakan teori secara separa, manakala 1 artikel (0.5%) sekadar menyebut teori tanpa penggunaan analitik yang nyata. Baki 49 artikel (24.5%) tidak menyatakan teori. Ringkasan pengoperasian teori dikekalkan dalam bahan tambahan.

Pola pengoperasian teori menunjukkan bahawa kewujudan teori atau kerangka tidak semestinya mencerminkan penggunaan analitik yang mendalam. Kurang daripada dua perlima korpus mengoperasikan teori secara eksplisit. Penggunaan kepastian undang-undang, perlindungan undang-undang atau Maqasid sering berfungsi sebagai kerangka tafsiran tanpa penjelasan jelas tentang peranan konsep dalam pengumpulan, pengekodan atau tafsiran data. Ketidakteraturan antara penyebutan dan pengoperasian teori membentuk salah satu batas pengetahuan dalam korpus.

Berdasarkan pola teori dalam korpus, kerangka fiqh dan Maqasid Syariah digunakan terutamanya sebagai kerangka penilaian normatif terhadap perlindungan keluarga, masalah dan implikasi hukum. Dalam kajian sosial dan sosioperundangan, kerangka seperti pluralisme undang-undang, strukturasi, *social construction*, *street-level bureaucracy* dan *living law* digunakan untuk menafsir interaksi antara norma negara, agama, komuniti dan tindakan aktor. Sintesis pola teori menunjukkan bahawa penggabungan fungsi normatif dengan fungsi

penjelasan berpotensi memperluas analisis daripada penilaian keselarasan hukum kepada penjelasan proses pembentukan dan pengekalaman amalan. Penggabungan fungsi normatif dengan fungsi penjelasan tidak bermaksud setiap teori mempunyai fungsi yang sama dalam semua konteks kajian.

Penilaian Kualiti Kajian

Penilaian kualiti berdasarkan enam aspek dilaksanakan terhadap semua 200 artikel. Penilaian kualiti tidak dijadikan asas bagi pengecualian artikel kerana reka bentuk normatif dan empirikal mempunyai bentuk kekuatan bukti yang berbeza. Skor digunakan secara deskriptif untuk menentukan tahap keyakinan terhadap sumbangan dapatan kepada sintesis.

Sebanyak 184 artikel (92.0%) dikategorikan sebagai berkualiti tinggi dan 16 artikel (8.0%) berada pada tahap sederhana. Tiada artikel diklasifikasikan sebagai berkualiti rendah. Namun demikian, dominasi kategori berkualiti tinggi tidak menunjukkan bahawa semua reka bentuk mempunyai tahap ketelusan yang sama kerana penilaian dibuat berdasarkan kriteria yang bersesuaian dengan jenis kajian.

Kesemua 95 kajian kualitatif empirikal atau sosioperundangan memenuhi ambang kategori tinggi berdasarkan rubrik yang digunakan. Sebaliknya, 15 daripada 100 kajian normatif berada pada kategori sederhana, lazimnya kerana prosedur pemilihan bahan, kaedah analisis atau hubungan antara sumber hukum dengan kesimpulan tidak diterangkan secara terperinci. Satu daripada dua artikel analisis dasar atau program juga berada pada tahap sederhana. Pola penilaian kualiti menunjukkan bahawa kelemahan utama dalam sebahagian korpus berkaitan dengan ketelusan metodologi dan kebolehesanan proses analisis, bukan semata-mata kekuatan hujah substantif.

Dapatan penilaian kualiti perlu ditafsir berdasarkan reka bentuk kajian. Kajian normatif yang mempunyai skor sederhana masih boleh memberikan sumbangan dalam menjelaskan kedudukan undang-undang atau fiqh, tetapi tuntutan berkaitan fenomena sosial perlu ditafsir dengan lebih berhati-hati berbanding dapatan empirikal yang disokong oleh data lapangan. Jumlah artikel yang banyak pada sesuatu tema juga tidak semestinya menunjukkan bukti empirikal yang luas apabila sebahagian besar sumber berasaskan dokumen perundangan. Penilaian kualiti perlu dibaca bersama reka bentuk, metodologi dan unit analisis bagi menentukan kekuatan sumbangan setiap dapatan kepada sintesis.

Formulasi Sumbangan dan Jurang Penyelidikan

Jurang penyelidikan disintesis melalui perbandingan antara dapatan PK1, PK2 dan PK3, bukan semata-mata berdasarkan cadangan penyelidikan masa hadapan daripada setiap artikel. Daripada 200 artikel, 110 artikel (55.0%) menyatakan jurang penyelidikan secara eksplisit, manakala 90 artikel (45.0%) tidak mempunyai pernyataan jurang yang jelas. Sintesis sistematik membolehkan batas pengetahuan dikenal pasti melalui pola tumpuan kajian, kekurangan kajian dari segi konteks atau populasi serta ketidakpadanan antara orientasi, kaedah dan teori. Lima jurang utama dikenal pasti daripada keseluruhan korpus dan matriks sintesis terperinci dikekalkan sebagai bahan tambahan.

Jurang Konseptual

Jurang pertama ialah ketidakseragaman terminologi dan sempadan konsep. Sebanyak 94 bentuk terminologi utama dikenal pasti dalam pengekodan awal dan kemudiannya dipiawaikan kepada 11 kelompok terminologi. Nikah siri, nikah sirri, unregistered marriage, *religious-only*

marriage, perkahwinan tanpa kebenaran, perkahwinan rentas sempadan dan isbat nikah boleh berkaitan dengan keadaan perkahwinan tidak berdaftar, tetapi tidak semestinya mempunyai status hukum yang sama. Tanpa taksonomi yang jelas, kajian yang menganalisis fenomena berbeza berisiko dibandingkan seolah-olah menggunakan konstruk yang sama.

Jurang konseptual tidak bermaksud kepelbagaian istilah perlu dihapuskan. Istilah tempatan mempunyai nilai sosial, hukum dan sejarah yang perlu dikekalkan sebagai data asal. Namun demikian, analisis perbandingan memerlukan pengelasan piawai yang membezakan kesahan akad, kebenaran pentadbiran, pendaftaran rasmi, pengiktirafan institusi dan pengesahan selepas akad. Taksonomi konseptual diperlukan supaya penyelidikan masa hadapan dapat menggunakan konstruk yang lebih jelas dan konsisten.

Jurang Geografi dan Konteks

Jurang kedua ialah dominasi konteks Indonesia dalam korpus. Sebanyak 184 daripada 200 artikel (92.0%) mengkaji Indonesia, manakala Malaysia hanya diwakili oleh 5 artikel (2.5%). Kajian yang benar-benar rentas sempadan atau transnasional pula hanya berjumlah 2 artikel (1.0%). Komposisi geografi korpus menunjukkan bahawa pengetahuan mengenai perkahwinan tidak berdaftar banyak dibentuk oleh sistem peradilan agama Indonesia, konsep nikah siri dan mekanisme isbat nikah.

Dominasi Indonesia dalam korpus tidak membuktikan ketiadaan kajian di negara lain di luar pangkalan data yang digunakan. Walau bagaimanapun, komposisi korpus menunjukkan bahawa kajian daripada bidang kuasa lain masih terhad. Malaysia, Sabah, Borneo dan kawasan mobiliti rentas sempadan merupakan konteks yang khususnya memerlukan perhatian kerana dokumentasi, imigresen dan kepelbagaian pengaruh boleh menghasilkan mekanisme yang berbeza daripada konteks Indonesia. Kajian perbandingan perlu menggunakan kategori konsep yang sama supaya perbezaan institusi dapat dianalisis secara sah.

Jurang Faktor kepada Mekanisme

Jurang analitik paling penting ialah ketidakseimbangan antara kajian terhadap pengesahan selepas masalah berlaku dengan kajian terhadap proses yang menyebabkan perkahwinan tidak didaftarkan. Sebanyak 71 artikel (35.5%) berorientasikan isbat dan pengesahan kehakiman, manakala hanya 18 artikel (9.0%) menumpukan faktor, mekanisme dan amalan sosial sebagai fokus utama. Kajian hak dan implikasi pula berjumlah 44 artikel (22.0%), menunjukkan bahawa kesan selepas perkahwinan tidak didaftarkan lebih banyak dikaji berbanding proses yang membawa kepada keadaan perkahwinan tidak berdaftar. Korpus mempunyai pengetahuan yang lebih luas tentang kesan selepas perkahwinan tidak didaftarkan, tetapi masih kurang menjelaskan proses yang menyebabkan perkahwinan menjadi tidak berdaftar.

Jurang faktor kepada mekanisme memerlukan peralihan daripada penyelidikan yang hanya menyenaraikan faktor kepada penyelidikan yang menjejaki proses. Kos, kekurangan dokumen, poligami, adat, mobiliti, pengetahuan undang-undang atau kesukaran prosedur tidak dengan sendirinya menghasilkan perkahwinan tidak berdaftar. Faktor yang dikenal pasti perlu diteliti bersama proses membuat keputusan, perundingan, pengaruh autoriti, akses kepada institusi atau strategi pasangan sebelum sesuatu tindakan berlaku. Agenda penyelidikan seterusnya perlu menghubungkan faktor awal, tindakan aktor, mekanisme, keadaan perkahwinan tidak berdaftar dan implikasi yang terhasil.

Jurang Metodologi dan Teori

Jurang metodologi berpunca daripada dominasi metodologi analisis undang-undang normatif atau doktrinal, yang digunakan dalam 119 artikel (59.5%). Kajian kualitatif empirikal dan sosioperundangan membentuk 62 artikel (31.0%), tetapi kajian kaedah campuran hanya 2 artikel (1.0%). Sebanyak 66 artikel (33.0%) juga tidak mempunyai sampel peserta kerana sepenuhnya berasaskan dokumen. Pola metodologi menghasilkan pengetahuan hukum yang luas tetapi bukti yang lebih terhad tentang proses yang berlaku dalam kehidupan sebenar.

Walaupun 151 artikel (75.5%) mempunyai teori atau kerangka yang dinamakan, hanya 77 artikel (38.5%) mengoperasikannya secara eksplisit. Sebanyak 73 artikel (36.5%) menggunakan teori secara separa, manakala 49 artikel (24.5%) tidak menyatakan teori. Pola penggunaan teori menunjukkan bahawa masalah utama bukan semata-mata ketiadaan teori, tetapi kelemahan dalam menjelaskan hubungan antara teori, data dan prosedur analisis. Agenda penyelidikan teori perlu memberikan perhatian kepada pengoperasian yang lebih telus serta pembezaan fungsi antara kerangka normatif dan teori yang digunakan untuk menjelaskan fenomena.

Jurang Aktor dan Kesepadanan Penyelesaian

Walaupun banyak artikel membincangkan kesan perkahwinan tidak berdaftar terhadap keluarga, tidak semua kumpulan terlibat secara langsung sebagai sumber data. Sebanyak 66 artikel (33.0%) tidak mempunyai sampel peserta, manakala kajian yang secara khusus melibatkan migran, pelarian atau aktor rentas sempadan hanya 4 artikel (2.0%). Wanita atau isteri sebagai kategori peserta utama pula hanya terdapat dalam 6 artikel (3.0%), walaupun hak wanita sering menjadi topik utama analisis normatif. Penglibatan langsung kumpulan yang mengalami kesan perkahwinan tidak berdaftar sebagai sumber data masih terhad, sekali gus mengehadkan pemahaman tentang pengalaman, tafsiran dan tindak balas terhadap struktur pendaftaran.

Literatur juga menunjukkan tumpuan yang kuat terhadap penyelesaian selepas perkahwinan tidak didaftarkan. Sebanyak 71 artikel (35.5%) memberi tumpuan kepada isbat atau pengesahan kehakiman, sedangkan hanya 19 artikel (9.5%) menggunakan program, institusi atau penyampaian perkhidmatan sebagai unit analisis. Agenda penyelidikan masa hadapan perlu menilai kesepadanan faktor, mekanisme dan penyelesaian. Intervensi hanya boleh dianggap sepadan apabila mekanisme yang hendak diubah dan hasil selepas intervensi dapat dikenal pasti dengan jelas.

Perbandingan dengan Tinjauan Sistematik Terdahulu

Tinjauan semasa selari dengan sorotan terdahulu yang menunjukkan bahawa penyelidikan perkahwinan Muslim banyak dibentuk oleh analisis undang-undang dan pendekatan kualitatif (Fawaiq Sayyaf et al., 2025; Syukroni et al., 2026). Fawaiq Sayyaf et al. (2025) memetakan kajian perkahwinan di Indonesia dari segi aliran penerbitan, metodologi dan isu utama, manakala korpus semasa dikhususkan kepada fenomena berkaitan keadaan perkahwinan tidak berdaftar, pendaftaran, pengiktirafan atau pengesahan.

Pengkhususan skop menjadikan pola seperti dominasi isbat, status anak dan pendaftaran pentadbiran lebih jelas. Pembezaan antara istilah asal dengan kategori konsep piawai turut memperdalam analisis subbidang perkahwinan tidak berdaftar tanpa menggantikan SLR terdahulu.

Syukroni et al. (2026) memetakan landskap global penyelidikan perkahwinan dan keluarga Islam berdasarkan aliran penerbitan, struktur intelektual, kelompok tema utama dan jurang perkembangan. Tinjauan semasa menambah perincian dengan mengekod terminologi, orientasi, metodologi, teori, populasi, unit analisis dan tahap pengoperasian teori, sehingga jurang dapat dirumuskan melalui hubungan antara beberapa dimensi.

Rahmatullah et al. (2023) menumpukan perkahwinan dan perceraian pelarian Muslim, khususnya dokumentasi, pembuktian dan prosedur. Dalam korpus semasa, hanya enam artikel mempunyai orientasi utama migrasi atau rentas sempadan, menunjukkan keperluan memperluas penyelidikan yang melibatkan pelarian, migran dan konteks rentas sempadan.

Perbandingan dengan tinjauan terdahulu menonjolkan empat ciri tambahan, iaitu taksonomi terminologi, pemetaan orientasi utama, penilaian tahap pengoperasian teori dan sintesis jurang merentas PK1 hingga PK3.

Implikasi dan Agenda Penyelidikan Masa Hadapan

Implikasi pertama ialah keperluan penyeragaman konseptual tanpa menghapuskan kepelbagaian terminologi tempatan. Penggunaan nikah siri, nikah sirri, *unregistered marriage*, *religious-only marriage*, isbat nikah dan istilah tempatan lain perlu dikekalkan apabila menggambarkan konteks asal kajian. Namun demikian, penyelidikan perbandingan memerlukan kategori piawai yang menentukan dengan tepat kedudukan dari segi kesahan akad, kebenaran pentadbiran, pendaftaran, pengiktirafan dan pengesahan. Penggunaan kategori piawai dapat meningkatkan kesahan konstruk dan mengurangkan risiko membandingkan fenomena yang tidak setara.

Implikasi kedua ialah keperluan memperluas konteks geografi. Dominasi Indonesia sebanyak 92.0% menunjukkan bahawa korpus masih mempunyai liputan yang terhad bagi Malaysia, negara Asia Tenggara lain dan bidang kuasa Muslim di luar Indonesia. Kajian Malaysia perlu menilai variasi pentadbiran, hubungan antara institusi agama dengan mahkamah serta proses pendaftaran sivil dalam konteks yang dikaji. Kajian di Borneo dan kawasan sempadan juga berpotensi memperluas pemahaman tentang hubungan antara dokumentasi, migrasi dan perkahwinan.

Implikasi ketiga ialah peralihan daripada pengenalan faktor kepada penjelasan mekanisme. Penyelidikan masa hadapan tidak perlu sekadar menghasilkan senarai faktor yang lebih panjang. Sebaliknya, kajian perlu menerangkan bagaimana faktor tertentu berinteraksi, pihak yang terlibat, urutan tindakan yang berlaku dan peringkat apabila sistem formal tidak digunakan. Penjelasan mekanisme dapat menghasilkan cadangan yang lebih bersasar kerana mekanisme menerangkan proses yang menghubungkan faktor dengan tindakan dan hasil.

Implikasi keempat ialah penggunaan reka bentuk berbilang perspektif. Data daripada pasangan sahaja mungkin tidak dapat menerangkan tindakan institusi, manakala data daripada pegawai sahaja mungkin tidak menggambarkan pengalaman keluarga. Kajian yang menggabungkan pasangan, pemimpin agama, pegawai pendaftaran, hakim, komuniti dan pihak lain yang relevan boleh menjelaskan proses fenomena secara lebih menyeluruh. Triangulasi sumber data penting apabila persoalan kajian melibatkan interaksi antara struktur formal dengan norma tidak formal.

Implikasi kelima ialah keperluan meningkatkan ketepatan penggunaan teori. Kerangka normatif Islam seperti Maqasid Syariah boleh digunakan untuk menilai implikasi dan

kesepadanan penyelesaian, manakala teori sosial atau sosioperundangan boleh digunakan untuk menerangkan faktor serta mekanisme. Penggabungan kerangka normatif dengan teori penjelasan berpotensi memperkuat analisis apabila fungsi setiap kerangka dinyatakan secara jelas. Sebaliknya, penggunaan beberapa teori tanpa hubungan analitik yang jelas pula boleh menambah kerumitan tanpa memperkuat keupayaan penjelasan.

Implikasi keenam ialah keperluan memperluas kajian penilaian terhadap penyelesaian yang dicadangkan. Literatur dalam korpus mencadangkan pelbagai bentuk penyelesaian seperti pendidikan, pendaftaran lewat, isbat, digitalisasi, klinik bergerak, bantuan dokumentasi atau penyederhanaan prosedur. Namun, keberkesanan penyelesaian perlu diukur berdasarkan masalah yang hendak diselesaikan. Penilaian boleh melibatkan akses, kos, tempoh pemprosesan, kadar penyelesaian, kepuasan pengguna, kesan terhadap pendaftaran seterusnya serta perlindungan yang benar-benar diperoleh selepas intervensi.

Berdasarkan keseluruhan sintesis, agenda penyelidikan masa hadapan dirumuskan melalui hubungan antara faktor, mekanisme, implikasi dan penyelesaian yang sepadan. Faktor menerangkan keadaan awal, mekanisme menerangkan proses, implikasi menerangkan kesan, manakala penyelesaian dinilai berdasarkan mekanisme yang hendak diubah.

Keterbatasan Tinjauan

Beberapa keterbatasan perlu dipertimbangkan dalam memahami dapatan tinjauan. Pertama, korpus dibentuk melalui *Scopus*, *Web of Science* dan *OpenAlex* dengan tempoh penerbitan 2017 hingga 2026. Walaupun gabungan tiga pangkalan data meningkatkan liputan terhadap penerbitan antarabangsa dan serantau, artikel yang tidak diindeks dalam ketiga-tiga pangkalan data masih berkemungkinan tidak dikenal pasti. Ketiadaan sesuatu negara, istilah atau orientasi dalam korpus tidak boleh dianggap sebagai bukti bahawa penyelidikan berkaitan tidak wujud.

Kedua, kepelbagaian terminologi mewujudkan risiko terhadap liputan carian (*recall*) dan ketepatan hasil carian (*precision*). Carian luas diperlukan untuk mengenal pasti variasi istilah seperti nikah siri, nikah bawah tangan, isbat nikah, perkahwinan tanpa kebenaran dan perkahwinan rentas sempadan. Walau bagaimanapun, carian yang luas turut menghasilkan artikel yang berkaitan secara tidak langsung tetapi tidak menganalisis perkahwinan tidak berdaftar secara substantif. Risiko ketidaktepatan dikawal melalui penyaringan teks penuh dan penggunaan definisi operasi, tetapi kemungkinan kehilangan istilah tempatan yang tidak terkandung dalam strategi carian tidak dapat dihapuskan sepenuhnya.

Ketiga, kepelbagaian reka bentuk kajian menghadkan perbandingan langsung antara artikel. Analisis doktrinal, kajian kualitatif, etnografi, kajian kes dan kaedah campuran menghasilkan bentuk bukti yang berlainan serta menjawab persoalan yang berbeza. Kekerapan kategori tidak boleh digunakan sebagai ukuran tunggal terhadap kekuatan kesimpulan. Penilaian kualiti membantu menilai kekuatan bukti, tetapi perbezaan epistemologi antara tradisi penyelidikan masih perlu dipertimbangkan.

Keempat, pengelasan terminologi, orientasi, teori dan tahap pengoperasian melibatkan pertimbangan analitik berdasarkan kandungan artikel. Buku kod dan peraturan klasifikasi digunakan untuk meningkatkan konsistensi, namun sesetengah artikel mempunyai lebih daripada satu orientasi atau menggunakan beberapa teori serentak. Penggunaan satu orientasi utama bagi setiap artikel diperlukan untuk analisis kekerapan, tetapi pengelasan kepada satu orientasi utama berpotensi mengurangkan sebahagian kerumitan kajian asal. Istilah dan kod

asal dikekalkan dalam matriks pengestrakan bagi membolehkan keputusan pengelasan dijejak semula.

Kelima, empat rekod, iaitu R113, R205, R214 dan R302, tidak dapat diperoleh teks penuhnya walaupun usaha pemerolehan telah dibuat dan direkodkan sebagai laporan tidak diperoleh (*reports not retrieved*). Ketiadaan teks penuh menghalang penilaian substantif terhadap keempat-empat rekod dan perlu ditafsir sebagai keterbatasan akses, bukan alasan substantif bagi pengecualian. Proses pemerolehan telah ditutup dan 200 artikel ditetapkan sebagai korpus akhir. Semua analisis dan sintesis akhir berasaskan 200 artikel yang memenuhi kriteria kelayakan.

Keterbatasan keenam berkaitan proses penyaringan, pengestrakan dan penilaian kualiti yang menggunakan satu aliran keputusan oleh penyelidik utama tanpa rekod penilaian bebas oleh penilai kedua. Walaupun alasan keputusan, kod asal, pengekodan piawai dan nota audit dikekalkan untuk meningkatkan kebolehesanan, ketiadaan penilaian bebas oleh penilai kedua boleh meningkatkan risiko bias keputusan dan perlu dipertimbangkan ketika menilai kebolehpercayaan pengelasan.

Keterbatasan terakhir berkaitan tempoh carian bagi tahun 2026 yang belum merangkumi satu tahun kalendar lengkap. Bilangan artikel bagi 2026 tidak boleh dibandingkan secara langsung dengan tahun penuh sebelumnya. Dapatan aliran perlu difahami sebagai struktur penerbitan sehingga tarikh akhir carian pada 15 Ogos 2026, bukan sebagai jumlah penerbitan tahunan yang muktamad.

Kesimpulan

Tinjauan literatur sistematik mensintesis 200 artikel mengenai perkahwinan tidak berdaftar dalam kalangan Muslim. Bagi PK1, trend penyelidikan menunjukkan peningkatan penerbitan, kepelbagaian terminologi dan dominasi konteks Indonesia (92.0%). PK2 menunjukkan dominasi orientasi isbat atau pengesahan kehakiman (35.5%) berbanding faktor, mekanisme dan amalan sosial (9.0%). Bagi PK3, metodologi analisis undang-undang normatif atau doktrinal kekal dominan (59.5%), manakala hanya 38.5% korpus mengoperasikan teori secara eksplisit.

Sintesis silang PK1 hingga PK3 menunjukkan bahawa literatur lebih menumpukan status hukum, pemulihan kehakiman dan implikasi selepas perkahwinan tidak berdaftar berbanding proses yang menyebabkan perkahwinan tidak didaftarkan. Jurang utama terletak pada hubungan faktor dengan mekanisme; dokumentasi, ekonomi, poligami, migrasi, adat, prosedur dan pengetahuan undang-undang kerap dikenal pasti, tetapi proses yang menghubungkannya dengan tindakan pasangan, autoriti, institusi, keluarga dan komuniti masih kurang dijelaskan.

Sumbangan utama tinjauan merangkumi pembezaan antara kesahan akad, kebenaran pentadbiran, pendaftaran, pengiktirafan dan pengesahan; penyeragaman kelompok terminologi tanpa menghapuskan istilah tempatan; penilaian tahap pengoperasian teori; serta pembentukan jurang daripada pola keseluruhan korpus. Sintesis ini memperluas analisis daripada pengumpulan cadangan penyelidikan terdahulu kepada penilaian struktur pengetahuan dalam bidang perkahwinan tidak berdaftar.

Agenda masa hadapan perlu memperluas bukti di luar Indonesia, khususnya di Malaysia, Borneo, masyarakat migran dan konteks rentas sempadan, serta menggunakan reka bentuk

berbilang perspektif. Maqasid Syariah boleh menilai implikasi dan kemaslahatan, manakala teori sosioperundangan boleh menerangkan proses, struktur dan tindakan aktor. Secara keseluruhan, penyelidikan perlu menghubungkan faktor, mekanisme, implikasi dan penyelesaian yang sepadan supaya intervensi dinilai berdasarkan mekanisme yang hendak diubah.

Pengisytiharan

Penggunaan AI: ChatGPT digunakan sebagai alat bantuan untuk penyaringan awal, pengekstrakan berstruktur, semakan konsistensi pengekodan dan penilaian kualiti, penyusunan jadual serta penyuntingan bahasa. Semua keputusan akhir berkaitan inklusi, eksklusi, pengekodan, skor kualiti, rujukan, DOI, analisis dan tafsiran disahkan penulis berdasarkan sumber asal. Ketersediaan data: Bahan tambahan S1–S7 merangkumi strategi carian, buku kod, rubrik penilaian kualiti, 200 kajian yang dimasukkan, penilaian kualiti individu, lapar pengecualian teks penuh, empat laporan tidak diperoleh serta senarai rujukan manuskrip. Pendaftaran protokol: Tinjauan tidak didaftarkan secara prospektif; protokol kerja dalaman dikekalkan sebagai jejak audit. Pembiayaan: Tiada geran atau pembiayaan khusus. Konflik kepentingan: Tiada konflik kepentingan diisytiharkan.

Penghargaan

Penulis merakamkan penghargaan kepada semua pihak yang membantu pencarian sumber dan semakan manuskrip.

Rujukan

- Akhtar, R. C. (2018). Modern traditions in Muslim marriage practices, exploring English narratives. *Oxford Journal of Law and Religion*, 7(3), 427–454. <https://doi.org/10.1093/ojlr/rwy030>
- Alfin, A., & Busyro, B. (2017). Nikah sirri dalam tinjauan hukum teoritis dan sosiologi hukum Islam Indonesia. *Al-Manahij: Jurnal Kajian Hukum Islam*, 11(1), 61–78. <https://doi.org/10.24090/mnh.v11i1.1268>
- Andaryuni, L. (2018). The program of circuit isbat nikah as the embodiment of access to justice in Indonesia. *Mazahib*, 17(1), 69–95. <https://doi.org/10.21093/mj.v17i1.1054>
- Armansyah. (2017). Perkawinan sirri dalam perspektif hukum Islam dan Undang-Undang Nomor 1 Tahun 1974 tentang perkawinan. *SANGAJI: Jurnal Pemikiran Syariah dan Hukum*, 1(2), 191–206. <https://doi.org/10.52266/sangaji.v1i2.202>
- Aromataris, E., Lockwood, C., Porritt, K., Pilla, B., & Jordan, Z. (Eds.). (2024). *JB1 manual for evidence synthesis*. JBI. <https://doi.org/10.46658/JBIMES-24-01>
- Fawaiq Sayyaf, R. T., Anggraeni, L., & Aydin, E. (2025). Marriage in Indonesia: A systematic literature review of key issues in Scopus-indexed journals. *Asy-Syari'ah: Jurnal Hukum Islam*, 11(2), 199–277.
- Hasyim, M. F. (2019). Implementasi isbat nikah massal di Madura: Kajian sosiologis-filosofis. *Al-Hukama: The Indonesian Journal of Islamic Family Law*, 9(2), 347–372. <https://doi.org/10.15642/alhukama.2019.9.2.347-372>
- Kamarusdiana, & Aprianita, T. (2018). Marriage certificate (Isbat Nikah) and protection of children's rights due to the unregistered marriage in the Cianjur District in the post Regional Regulation Number 10 in 2010. *Ijtima' iyya: Journal of Muslim Society Research*, 3(2), 212–233. <https://doi.org/10.24090/ijtimaiyya.v3i2.1920>
- Kasim, N. M., Kamba, S. N. M., & Karim, F. (2023). Comparative study of unregistered marriage practices and marriage registration to Indonesian marriage law and Malaysian family law. *Karachi Islamicus*, 3(1).
- Mustika, D., & Marlina, S. (2019). Integrated marriage itsbat in Jambi City: Analyzing the problems behind its implementation. *Mazahib: Jurnal Pemikiran Hukum Islam*, 18(1), 44–75. <https://doi.org/10.21093/mj.v18i1.1344>
- Page, M. J., McKenzie, J. E., Bossuyt, P. M., Boutron, I., Hoffmann, T. C., Mulrow, C. D., ... Moher, D. (2021). The PRISMA 2020 statement: An updated guideline for reporting systematic reviews. *BMJ*, 372, n71. <https://doi.org/10.1136/bmj.n71>
- Parveen, R. (2018). Religious-only marriages in the UK: Legal positionings and Muslim women's experiences. *Sociology of Islam*, 6(3), 316–337. <https://doi.org/10.1163/22131418-00603004>
- Rahmatullah, T., Mohamed Razali, R., Mamat, Z., & Wan Ismail, W. A. F. (2023). Marriage and divorce among Muslim refugees under Shariah law in Malaysia and other Muslim refugee host countries: A scoping review focusing on evidentiary law and procedures. *CFORSJ i-CONF Proceedings*, 1(1), 103–127. <https://alnadwah.usim.edu.my/cforsjprocedia/paper/view/32>
- Sadegh, I., & Zammit, D. E. (2018). Legitimizing a Muslim marriage in Malta: Navigating legal and normative structures. *Oxford Journal of Law and Religion*, 7(3), 498–518. <https://doi.org/10.1093/ojlr/rwy037>
- Saujan, I., Mohamed Nafees, S. M., & Subhan Nugraha, I. (2025). Safeguarding women's rights and heirship: An evaluation of mandatory Muslim marriage registration in Sri Lanka. *QURU': Journal of Family Law and Culture*, 3(3), 238–263. <https://doi.org/10.59698/quru.v3i3.462>

Syukroni, F., Gazali, H. A., Yahya, A., Anas, A., Elfath, S. D., Azkiyah, U. M., ... Falahan, A. A. (2026). Islamic marriage and household studies in transition: A bibliometric review of the socio-psychological operationalization of family values. *Research Journal in Advanced Humanities*, 7(1).